

Dosya Analiz / 27

ÇİN'E NASIL BAKMALI? 2

Önceki yazımızda Türkiye'de Çin'e dair bir kafa karışıklığı olduğunu belirtmiş, Çin Ankara büyükelçiliğinin daveti, İram organizasyonu ile yaptığımız Çin çalışma ziyareti üzerinden görüşlerimizi paylaşmıştık. Kaldığımız yerden devam edelim.

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Kudret BÜLBÜL'ün konuyla ilgili değerlendirmesini sunuyoruz...

İki ülkenin çizilen sınırları yırtma çabası: Çin ve Türkiye çok köklü tarihi, kültürü, medeniyet birikimi olan, ama 20. Yy'da bu tarihi birikimi ve rolü büyük oranda kısıtlanmış iki ülke. Beklenenin tersine, her ikisi de küreselleşme süreçlerinden, Batılı ülkelerden daha fazla kazançlı çıktı. Geldikleri nokta itibarıyla, 20 yy'da kendilerine çizilen sınırları yırtma çabası içinde. Türkiye bunu daha görünür yaparken, Çin daha sessiz ve derinden gidiyor.

İki ülkenin sıkışmışlığı, birbirine ihtiyacı: Türkiye de Çin gibi hızla gelişen, önümüzdeki yıllarda dünyanın sayılı büyük ekonomileri, etkin ülkeleri arasında yeri zikredilen ülkelerden. Çin de Türkiye de, küresel düzeyde daha fazla rol oynama çabası içindeyken, küresel aktörler tarafından çevreleme sorunu yaşıyor. Küresel aktörlerle tek yönlü değil, dengeli ilişkiler kurmaya çalışan iki ülke olarak benzer stratejik zorluklarla karşı karşıya. Her iki ülke doğal kaynaklar açısından dışa bağımlı. Her iki ülkenin, kendilerini baskılama politikalarını dengelemek için çok yönlü stratejik işbirliklerine ihtiyacı var. Küresel pek çok gelişmeye dair her iki ülkenin benzer pozisyonlar paylaştığı da görülüyor: Her iki ülkenin ABD'nin yaptırım ve baskı tehdidi altında olması, ABD eksenli Ortadoğu politikalarını benimsememeleri, üreten ve ticaret yapan ülke olması, bu nedenle başka Ortadoğu olmak üzere ürün satabilmek için dünyada savaşlara değil, barış ve istikrara ihtiyaç duyması, yükselen aktörler oldukları için içe kapanmacı değil, açıklık politikalarını öncelemeleri, karşı karşıya

oldukları dolar kullanımından kaynaklanan krizi aşmak için ulusal para birimi kullanma arayışları (Çin-Rusya arasında ulusal para birimleri kullanımına dair bir anlaşma yapıldı)... Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'ın Çin'deki "Global Times'a yazdığı yazıda belirttiği gibi, yeni bir dünya sistemi kurulması için iki ülkenin işbirliği son derece önemli. Bütün bu işbirliği potansiyelleri için her iki ülke aralarındaki sorunları da açıklıkla konuşmak zorunda.

Uygur meselesi ya da daha büyük bir stratejinin gerekliliği: Türkiye'den daha önce Çin davetiyle ya da sivil gelen hemen hemen herkes, Çin'in Uygur Türkleri konusunda çok hassas oldukları bu nedenle asla bu konuyu açmamamız gerektiğini çokça uyarılmışlardı. Bu uyarılar bana bir türlü anlamlı gelmemişti. Çok hassas bir konu varsa, bu konuyu konuşmamak, görmezden gelmek ne kadar gerçekçiydi? Bu yapaylık ne kadar sürdürülebilirdi? Ayrıca konu bu kadar hassas ise bu konuyu konuşmadan başka konularda ilerlenebilir miydi? Kendimizi kandırmak olmaz mıydı?

Beklediğim gibi de oldu. Her dört görüşmeden üçünde bu konu gündeme geldi. Çoğu kez Çin heyetleri tarafından, bazen heyetimiz tarafımızdan. Şaşırtıcı bir şekilde, bu konuda Çin tarafında, Türkiye tarafındakinden çok daha büyük bir hassasiyet olduğunu gözlemledik. Bizim tarafımızdan meselenin nasıl görüldüğünü biliyoruz. Çalışma ziyaretimiz Çin tarafının bu meseleyi nasıl algıladığını görmemize vesile oldu. Çin tarafı, bunu Batılı ülkelerin kendi yürüyüşlerini durdurmak için sürekli kaşıdıkları bir mesele olarak görüyor. Uygurları, bu ülkelerin kendilerine karşı kullandıkları bir araç olduğunu düşünüyorlar. Bunu kendi iç meselesi olduğunu, Türkiye'nin iç işlerine karışmaması gerektiğini ifade ediyorlar. Batılı ülkelerin kendilerini parçalama girişimlerine Türkiye'nin destek olmamasını istiyorlar.

Uygur bölgesi Türkiye Çin ilişkileri açısından önemli bir konu. Uygurlarla ilgili Türkiye ile Batılı ülkelerin pozisyonları birbirinden tamamen farklıdır. Bazı Batılı ülkelerin, Kırım meselesinde Rusya'ya olduğu gibi, Uygurları, Çin'in gelişimine ket vurmak için bir koçbaşı olarak kullanmak isteyebilirler. Bu ülkeler için Uygurlar, insani bir topluluk olmaktan ziyade, rakiplerine zarar verme ötesinde anlam taşımayabilir. Oysa Türkiye'nin Uygurlara ilgisi, tarihi ve kültürel nedenlerden, akrabalık ilişkilerinden kaynaklanmaktadır. Türkiye'nin başka ülkelerde de soydaş ve akrabaları bulunmaktadır. Türkiye'nin bu topluluklarla ilişkisi, bir tercih değil, tarihin yüklediği bir sorumluluktur. Türkiye'nin bu ülkelerdeki beklentisi, asla iç işlerine karışmak değil, bu toplulukların sosyal, kültürel, insani olarak huzur içinde yaşamaları ve yaşadıkları ülkenin gelişimine katkıda bulunmasıdır. Türkiye, Balkanlar, Rusya, Ortadoğu, İran ve diğer ülkelerdeki Türk varlığını bu ülkelerle ilişkileri geliştirmek için bir fırsat olarak da görüyor. Türkiye Uygurlara asla Bazı ülkeler gibi, bakamaz. Bu nedenle Türkiye'nin bu ülkeler gibi başka bir gündemi, gizli bir ajandası bulunmamaktadır.

Ortak çalışma gurubu: Uygurların kendilerine karşı kullanılabileceği hassasiyetine karşı, Çin'in elini güçlendirebilecek belki de tek ülke Türkiye'dir. Çin'in daha fazla açıklık politikası izlemesi, Türkiye ile daha yakın işbirliği içinde olması kendisine karşı izlenebilecek politikaları da etkisizleştirecektir. Bu çerçevede iki ülkenin uzaktan birbirlerine karşı kuşkucu bir şekilde bakmaları yerine, yakın

işbirliği elzemdir. Bu çerçevede Uygur bölgesi başta olmak üzere, Çin ile Türkiye arasındaki sorunları çözmeye yönelik ortak bir çalışma gurubu oluşturulabilir.

Diğer taraftan, Uygur bölgesinde yaşananları görmezlikten gelemeyiz. Görmezlikten gelerek zaten sahici bir ilişki kurulamaz. Aksi yaklaşımın ne Çin'e, ne Türkiye'ye, ne de Uygur Türklerine katkısı olabilir. Öncelikle Türkiye-Çin ilişkilerine dair stratejik bir vizyon ortaya koymalıyız. Uygurlar Türkiye-Çin stratejik ilişkilerinin bir parçası olmalı, tamamı değil. Bu konuda ilerleme, tarafların daha yakın çalışması ve stratejik bir bakışla ancak sağlanabilir.

Sonuç olarak, Çin'in ekonomik büyümesi, teknolojik gelişmesi, dünyada gittikçe artan ağırlığı ve Türkiye ile potansiyel işbirliği alanları ihmal edilemez. Reddetseler de, Çin süper güç olma yolunda hızla ilerliyor. Çin siyaseti, uluslararası ilişkileri, ekonomisi, sosyolojisi, kültürü, sivil ve askeri teknolojisi ve diğer alanları hakkında kamu kurumlarımızın, üniversitelerimizin düşünce kuruluşlarımızın, özel sektörümüzün daha çok çalışması ve bu konularda uzman yetiştirme zorunluluğu ortada. Yolun başında olduğumuzu bilerek, ülkemizin ve temsil ettiği misyonun küresel çağda gereken rolü oynayabilmesi için Çin'le ilişkiler konusunda yoğun bilgilenme ve kendi perspektifimiz doğrultusunda stratejik işbirliği gerekiyor.

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Kudret BÜLBÜL'ün konuyla ilgili değerlendirmesini sunduk...